

ροτέρων καὶ σοβαρωτέρων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων, ἔξ οὗ, ἂν ἤξευρε νὰ δειχθῆ ἄξιος αὐτοῦ, μεγάλας ἐδύνατο ν' ἀρυσθῆ ὠφελείας. Οὐχ ἦττον δ' ἐχάρην καὶ διὰ τοὺς ἀρδαβῶνας τῆς χαριστάτης ἡμῶν βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Παύλου. Ὅτε τὸ πρῶτον παρουσιάσθην εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα, δύο ἡμέρας πρὸ τῆς τελευταίας ἀναχωρήσεώς του ἐξ Ἑλλάδος, τῷ εἶπον ἐν ἄλλοις ὅτι ἂν ἐπεκράτουν εἰσέτι παρ' ἡμῖν τὰ ἦθη τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, θὰ εἶχωμεν ἀφεύκτως Τρωϊκὸν πόλεμον, διότι ἦλθε νὰ μᾶς ἀρπάσῃ τὴν «Ἑλένην ἡμῶν». Ἐτρεφον δὲ τῷ ὄντι βαθεῖαν στοργὴν μετὰ σεβασμοῦ ὑπολήψεως πρὸς τὴν νεαρὰν ἡμῶν ἡγεμονίδα, ἀφ' οὔτου ἐν Γερμανίᾳ τὴν εἶχον συνοδεύσῃ εἰς ὁδοιπορίαν, καὶ ὅτε μετ' ὀλίγον ἐγκατέλειπεν ὀριστικῶς τὴν Ἑλλάδα, ἤμην μᾶλλον τεθλιμμένος ἢ πολλοὶ τῶν δακρυόντων, εἴτε διότι παρεσύροντο ὑπὸ τῆς κοινῆς συγκινήσεως, εἴτε ἐξ ἐθιμοταξίας. Οὐχ ἦττον ὅμως ἀνεγνώριζον ὅτι καὶ αὕτη ἡ στενὴ συγγένεια ἐδύνατο, οὐχ ἦττον, ν' ἀποβῆ εὐεργετικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Βαλτατζῆ.

Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δὲ βίῳ μοὶ ἐπεφυλάττετο μία τῶν θλιβεροτέρων τοῦ βίου μου περιπετειῶν. Καὶ ἐν Κηφισσίᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ προσφιλέστατον καταφύγιόν μου κατὰ πασῶν τῶν οἰῶν δῆποτε δυσαρρεσκειῶν καὶ ἀπογοητεύσεων, αἵτινες μὲ περιστοιχίζον, ἦν ἡ οἰκία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐντίμου Εὐαγγέλη τοῦ Βαλτατζῆ, μεθ' οὗ ἀρχαία φιλία ἀδελφικὴ μὲ συνέδεεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τῆς συζύγου δ' αὐτοῦ Ζωῆς, τὸ γένος Καραθεοδωρῆ, οὔτε ἐν Ἑλλάδι, οὔτε ὅπου τῆς γῆς περιηγήθην, ἀπῆντησά ποτε καρδίαν εὐγενεστέραν, πνεῦμα χαριέστερον, διάνοιαν ὀξυτέραν.

Ἡ φιλομάθεια καὶ ἡ πολυμαθία αὐτῆς ἦν ἐκ τῶν σπανιωτάτων, καὶ βαθεῖαν ἠσθανόμην εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγαθότητά της, ὅτε, γινώσκουσα ὅτι ἐνδιαφερόμην εἰς καλὰς ἀναγνώσεις, ὀλίγος ὅμως μοὶ ἔμεινε καιρὸς δι' αὐτάς, ἐπὶ τῶν ἐπισκέ-

σκέψεών μου μοι ἀνεγίνωσκε μετ' ἐξόχου φιλοκαλίας, καὶ εἰς οἶαν δῆποτε γλῶσσαν,—διότι ἦν πασῶν ἐγκρατής,—ὅ,τι δῆποτε εἶχεν ἀπαντήση ἀπομνημονεύσεως ἄξιον. Ἡ ἰδία μετέφρασεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὴν πλήρη φιλελληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ περιήγησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ κ. Ἐγγελ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπρόφθασε νὰ περατώσῃ τὸ ἔργον του.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξίν μου ἀπῆλθε μετὰ μιᾶς τῶν θυγατέρων της εἰς Βιέννην, ἔνθα ὑπεβλήθη εἰς ἐγχείρισιν, περὶ ἧς οὐδεὶς τῶν οἰκείων ἢ φίλων της προεγνώριζέ τι, διότι ποτέ, ὅτε ἔπασχεν, εἰς οὐδένα παρεπονεῖτο, οὔτε τὴν ἐγκατέλειπεν ἐπὶ στιγμὴν ἢ φαιδρότης τοῦ πνεύματός της. Ἐπανῆλθε δὲ μετὰ τινὰς ἐβδομάδας οὐχ ἦττον εὐθυμος ἢ πρίν, καὶ τότε μοι ἔδειξε τὴν ἀξιόλογον μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἐγγελ, μόνον δ' ἀνησύχει διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ στήθους της, προσβαλλομένου ἐνίοτε ὑπ' αἰφνιδίας λιποθυμίας, ἢ ἀναισθησίας, ὅτε καὶ μόνη τὸν περιποιεῖτο καὶ τῷ ἐθαίρειεν πᾶσαν μητρικὴν σχεδὸν ἐπιμέλειαν.

Ἐν ἔτος δὲ μετὰ τὴν ἐγχείρισιν ἐκείνην εἶδεν αἰφνης ἐμπρός της τὸν υἱὸν τοῦ ἀρχιχειρουργοῦ, ὅστις εἶχεν ἐνεργήσῃ τὴν τομήν, χειρουργὸν καὶ αὐτόν, καὶ τότε ἐνεθυμήθη ὅτι τῇ εἶχεν ὑποσχεθῆ ἐπὶ τῆς ἐγχειρίσεως μετὰ ἓν ἔτος νὰ τὴν ἐπισκεφθῆ, ὃ ἐκείνη εἶχεν ἐκλάβῃ ὡς ἀστεῖσμόν. Τότε ὅμως ἡ ἄφιξις του ἐθεωρήθη ὡς μεγάλη εὐτυχία, διότι, εἰ καὶ ἡ ἀνδρεία γυνὴ εἰς οὐδένα τι ἔλεγεν ἢ ἀπεδείκνυεν, ἀπὸ τινος ὅμως εἶχε πόνους δριμεῖς εἰς τὸ στήθος, καὶ εἶχε πεισθῆ νὰ μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον, καὶ τεθῆ εἰς τὴν διάθεσιν μοναχοῦ τινος, ὅστις ἠξίου ὅτι εἶχεν εὖρη τοῦ καρκίνου τὴν θεραπείαν.

Τὸν νέον ἰατρὸν μετὰ τῶν θυγατέρων τοῦ κ. Βαλτατζῆ ὠδήγησα ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ τῷ ἔδειξα τὰ ἐπισημότερα τῶν ἐρειπίων καὶ τὰς συλλογὰς· τὴν δ' ἐντύπωσιν, ἦν ταῦτα τῷ ἐνεποίησαν, μᾶς εἶπεν ὅτε κατερχόμεθα, ὅτι περίεργα μὲν εἰσὶ πάντα ταῦτα, ἀλλ' εἰς κακὴν κατῴστασιν καὶ συντετριμμένα. Ἡμῶν δ' ἡ σκέψις ἦν ὅτι, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, ὁ κύριος οὗτος διεκρίνετο μᾶλλον ὡς ἰατρὸς ἢ ὡς ἀρχαιολόγος.

Ἐξετάσας δὲ τὴν πάσχουσαν, ἀπεφώνησε ὅτι ὑπῆρχεν ἀνάγκη μικρᾶς ἔτι τομῆς, καὶ τῷ ὄντι, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξιν του, ἐξετέλεσε τοιαύτην, ἀλλὰ μεγίστην ἀντὶ μικρᾶς, καὶ πολλοὺς ἐξήγαγεν ὄγκους. Ἦν δὲ λίαν περιχαρῆς, κηρύττων ὅτι πᾶς κίνδυνος ἐξέλιπεν ἔκτοτε, ὅτι ἐπὶ τρία τοῦλάχιστον ἔτη ἡ ὑγεία τῆς ἀσθενοῦς θὰ ἦν ἐντελῶς ἐξησφαλισμένη, καὶ μετὰ παρέλευσιν αὐτῶν, ἂν ἤθελεν ἀπαιτηθῆ καὶ ἄλλη ἐγχείρισις, ὅτι θὰ ἦν μικρὰ ὄλως καὶ ἄσημος.

Καὶ ἡ ἀνάρῳσις μὲν δὲν ἐχώρει τόσον ταχέως, ὅσον αὐτὸς ἀπηγγέλλετο. Ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας τὴν ἐκήρυξεν ἐντελῶς ὑγιᾶ, τὴν συνώδευσε ἀπαξ ἢ δις εἰς πεζὸν περίπατον, καὶ εἶτα ἀπῆλθε. Πάντες δ' οἱ οἰκεῖοι καὶ φίλοι τῆς ἐπέχαιρον εἰς τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τῆς ἐγχειρίσεως, καὶ ἡ ἰδία τοὺς ἐνεθάρῳνε.

Τινὰς δ' ἡμέρας μετέπειτα, ἀπερχόμενος κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς τοῦ Εὐαγγέλιου ἵνα τῷ ἐξηγήσω τί μὲ εἶχε καλίσει τὴν προτεροαίαν τὴν ἐσπέρας νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ, ὡς ἔπραττον καθ' ἑκάστην, εἶδον εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ, 50 βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς οἰκίας των, τοιχοκόλλητον νεκρῶσιμον ἀγγελίαν, καὶ πλησιάσας, ἵνα ἰδῶ ἂν ὁ ἀποθανὼν ἦν γνωστός μοι, ἀνέγνω μετὰ φρίκης ὅτι ὁ ἀποθανὼν εἶναι ὁ Εὐαγγέλης Βαλτατζῆς. Εἰσορμήσας εἰς τὴν οἰκίαν, εὗρον ἐκεῖ κλαυθμοὺς καὶ ὀδυρομῶς, καὶ ἔμαθον ὅτι τὴν προτεροαίαν, ἐπιστρέψας ἐκ τοῦ περιπάτου μετὰ τῶν μικρῶν του ἐγγόνων, καὶ καθεσθεις εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ πάσης τῆς οἰκογενείας, διὰ μιᾶς ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπέθανε!

Δὲν ἤξεύρω ἂν ἡ κυρία Ζωὴ εἶχε θεραπευθῆ, ὡς εἶπεν ὁ ἰατρός, ἢ τοῦλάχιστον ἂν προώδευεν ἡ θεραπεία τῆς· ἀλλ' ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἐγένετο ἄλλος ἄνθρωπος. Ὁ θαυμαστός ἠρωϊσμός τῆς, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς παθημάτων, ἐξέλιπε μέχρως ἴχνους προκειμένου περὶ τοῦ συζύγου τῆς. Μετεβλήθη εἰς μὴ στειρεύουσαν κρήνην δακρύων, οὐδ' ἦν εἰς κατάστασιν μίαν λέξιν νὰ προφέρῃ περὶ ἄλλου ἀντικειμένου. Ὅτε δὲ μόνον πάντα τὰ τέκνα τῆς ἦλθον περὶ αὐτὴν ἐκ Βελγίου καὶ ἐκ Ῥωσσίας,

τότε πρώτον, ἐνθυμηθεῖσα ὅτι εἶχε καὶ καθήκοντα μητρὸς νὰ ἐκπληρώσῃ, ἠσγολήθη μετ' ἀπεριγράπτου ἀνδρείας εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς περιουσίας, αἵτινες αὐτὰ ἀπέβλεπον. Μετ' ὀλίγον δὲ τῇ ἐπανῆλθον αὐθις φοβεροὶ πόνοι εἰς τὰς οὐλὰς τῶν τομῶν, αἵτινες ἢ δὲν εἶχον κλεισθῆ, ἢ ἠνεώχθησαν ἐκ νέου ὑπὸ τὰς φοβερὰς συγκινήσεις· καὶ μετὰ μακρὰς βασάνους, ἐν μέσῳ φρικτῶν ἀλγηδόνων, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, ἀφαιρέσασα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας ἐν τῶν πρωτίστων αὐτῆς ἐγκοσμημάτων, καὶ ἐμὲ στερήσασα, πλὴν τῶν τέκνων, ἃ ἔτι μοὶ μένουσι, τῆς μόνης ἄλλης παρηγορίας ἐν τῷ βίῳ, ἐν ᾧ τόσας ὑπέστην δοκιμασίας!

Παρ' Εὐγενίου

Κατὰ τὸ ἐπόμενον δ' ἔαθ' ἐμετέβην εἰς τοῦ υἱοῦ μου Ἀλεξάνδρου τὴν ἑπαυλίαν εἰς Κηφισίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἀπεκατέστην εἰς τὴν νεόδμητον οἰκίαν τοῦ Εὐγενίου, ἐνθα πλεῖστον κατέτριβα χρόνον εἰς τὴν κατάταξιν τῆς βιβλιοθήκης μου, ἣν εὔρον ἐν πλήρει ἀταξίᾳ ἐντὸς ἀποθήκης δι' αὐτὴν μακρὰν τῆς πόλεως, ἐπὶ τοῦ Ἰλισσοῦ, ἐπὶ τῆς ἀπουσίας μου ἐνοικιασθείσης. Ἐκεῖκο δ' ἡ οἰκία τοῦ Εὐγενίου εἰς ἐσχατιὰν τῆς πόλεως πρὸς τὰ Β. Δ., εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πλατείας τῶν Ἀνακτόρων, κατὰ τὸ ἐμὸν οὐχὶ βραδὺ βῆμα, ὥστε ἡμὴν ἤδη περίοικος μᾶλλον ἢ Ἀθηναῖος. Ἡ δὲ ὁδὸς, ἐφ' ἧς ᾠκοδομήθη, ἐκλήθη τοῦ **Μιχάλ Βόδα**, ἀγνοῶ διατί. Πιθανῶς διότι διέρχεται δι' ἐδάφους, ὃ ποτὲ ἀπετέλει μέρος μεγάλου κήπου ἀνήκοντος πρὶν εἰς τὸν **Μιχαὴλ Σοῦτσον**, ὅστις ὅμως τὸ βάρβαρον καὶ κακόηχον ἐκεῖνο ὄνομα οὐδέποτε ἀπέδωκεν εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἣν καὶ ὅτε ἦν Αὐθέντης τῆς Μολδαβίας ὠνειρεύετο, καὶ συνέπραξεν εἰς αὐτήν.